

Analyzing the existing and faced challenges of student teachers in the field of teaching students with special needs: Phenomenological study

S. S. Jalil-Abkenar^{*2}

1. Assistant Professor, Department of Psychology and Counseling, Farhangian University, Tehran, Iran
(Corresponding Author).

Abstract

Keywords:

Challenges,
Farhangian University,
Student teachers,
Students with special
needs.

Corresponding Author:

s.jalil-abkenar@cfu.ac.ir

Received:

13/12/2024

Revised:

07/03/2025

Accepted:

08/04/2025

Publisher:

Farhangian University

© The Author(s).

Article type:

Research Article

Purposes: Curriculum plays an important role in improving existing educational conditions and achieving optimal situation. Therefore, the present study aimed to analyze the phenomenological challenges faced by student teachers in the field of teaching students with special needs.

Methods: This study was conducted using qualitative approach and phenomenological method. The current research population included student teachers in the field of teaching students with special needs, which were 84 people. The research sample was selected using purposive sampling method. To collect data, a semi-structured qualitative interview was used and the data reached saturation after interviewing 13 people. Clayey method was used to analyze the data.

Findings: Data analysis led to the identification of ten main categories: attitude modification, development of content and specialized knowledge, familiarity with scientific and research leaders, educational equipment, practical experience and internships, control of emotions and feelings, familiarity with educational tools, interaction with families, attention to individual differences, and interdisciplinary interaction. In addition, twenty-one subcategories were extracted for these main categories that play a decisive role in the quality of education.

Conclusion: The conditions that provide the possibility of achieving the maximum necessary qualifications for student teachers in the field of teaching students with special needs is one of the priorities of the curriculum of this field. The suggestions obtained from this research emphasize the importance of reviewing the curriculum and paying attention to the existing challenges in order to enrich the curriculum in the field of education for students with special needs.

Citation (APA): Jalil-Abkenar, S. S. (2025). Analyzing the existing and faced challenges of student teachers in the field of teaching students with special needs: Phenomenological study. *Journal of Teaching Experiences*, 3(3), 19-33.

DOI: 10.48310/istt.2025.17790.1118

فصلنامه تجارب معلمی

واکاوی چالش‌های موجود و پیش‌روی دانشجومعلم‌ان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه: مطالعه پدیدارشناسانه

سیده سمیه جلیل‌آبکنار^{*}

۱. گروه آموزش روان‌شناسی و مشاوره، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

چکیده

کلیدواژه‌ها:

چالش‌ها،

دانش‌آموزان با نیازهای ویژه،

دانشجومعلم‌ان،

دانشگاه فرهنگیان.

رایانامه:

s.jalil-abkenar@cfu.ac.ir

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۹/۲۳

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۱۲/۱۷

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۱/۱۹

ناشر: دانشگاه فرهنگیان

© نویسندگان.

نوع مقاله: پژوهشی

اهداف: برنامه درسی نقش مهمی در بهبود شرایط آموزشی موجود و دستیابی به وضعیت مطلوب دارد. بنابراین، هدف پژوهش حاضر تحلیل پدیدارشناسانه چالش‌های موجود و پیش‌روی دانشجومعلم‌ان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه بود.

روش‌ها: این پژوهش با استفاده از رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی انجام شد. جامعه پژوهش حاضر شامل دانشجومعلم‌ان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه می‌شد که ۸۴ نفر بودند. نمونه پژوهش با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه کیفی نیمه‌ساختاریافته استفاده شد و داده‌ها بعد از مصاحبه با ۱۳ نفر به اشباع رسید. جهت تحلیل داده‌ها از روش کلازی استفاده شد.

یافته‌ها: تحلیل داده‌ها منجر به شناسایی ده مقوله اصلی اصلاح نگرش‌ها، توسعه دانش محتوایی و تخصصی، آشنایی با سرآمدان علمی و پژوهشی، تجهیزات آموزشی، کاربرینی و کارورزی، کنترل هیجانات و عواطف، آشنایی با ابزارهای آموزشی، تعامل با خانواده‌ها، توجه به تفاوت‌های فردی و تعامل بین‌رشته‌ای شد. علاوه بر این، بیست و یک زیرمقوله برای این مقوله‌های اصلی استخراج شد که نقش تعیین‌کننده‌ای در کیفیت آموزش دارند.

نتیجه‌گیری: شرایطی که امکان دستیابی به حداکثر شایستگی‌های لازم برای دانشجومعلم‌ان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه را فراهم کند، از اولویت‌های برنامه درسی این رشته است. پیشنهادها برگرفته از این مطالعه بر اهمیت بازنگری برنامه درسی و توجه به چالش‌های موجود به منظور غنی‌سازی برنامه درسی رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه تأکید ویژه دارد.

استناد به این مقاله: جلیل‌آبکار، سیده سمیه. (۱۴۰۴). واکاوی چالش‌های موجود و پیش‌روی دانشجومعلم‌ان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه: مطالعه پدیدارشناسانه. *فصلنامه تجارب معلمی*، ۳(۳)، ۱۹-۳۳.

DOI: 10.48310/istt.2025.17790.1118

مقدمه

دانش آموزان با نیازهای ویژه^۱ حدود ۱۰ تا ۱۵ درصد از جمعیت دانش آموزی را تشکیل می دهند. آن ها در راستای دستیابی به حداکثر توانایی های خود، نیازمند برنامه آموزشی ویژه و خدمات وابسته هستند تا یک زندگی رضایت بخش و سازنده داشته باشند (Parane, 2023). معمولاً دانش آموزان با نیازهای ویژه به یازده گروه به شرح اختلال های هوشی^۲، اختلال های یادگیری^۳، اختلال کم توجهی بیش فعالی^۴، اختلال های هیجانی یا رفتاری^۵، اختلال های طیف اوتیسم^۶، اختلال های ارتباطی^۷، آسیب های شنوایی^۸، آسیب های بینایی^۹، ناتوانی های شدید و چندگانه^{۱۰}، ناتوانی های جسمی^{۱۱} و تیزهوشی^{۱۲} تقسیم می شوند. این دانش آموزان می توانند مشکلات یا استعداد ویژه ای در فکر کردن، دیدن، شنیدن، صحبت کردن، اجتماعی شدن یا فعالیت های بدنی و حرکتی داشته باشند (Ashori & Jalil-Abkenar, 2016). دانش آموزان با نیازهای ویژه در حوزه های خاصی که به آموزش آن ها ارتباط دارد با بیشتر یا متوسط افراد متفاوت هستند. در آموزش و پرورش ویژه با درخواست های آموزشی متفاوتی مواجه می شویم که با آنچه بیشتر یا متوسط دانش آموزان نیاز دارند متفاوت است (Parane, 2023). دو مفهوم مهم در تعریف آموزشی دانش آموزان با نیازهای ویژه وجود دارد که شامل تنوع در ویژگی ها و نیاز به آموزش ویژه می شود. مفهوم تنوع یک اصل برای تعریف واژه نیازهای ویژه و نیاز به آموزش ویژه یک اصل برای تعریف شرایط آموزشی است (Hallahan et al., 2023).

برنامه درسی برای دانش آموزان با نیازهای ویژه نسبت به برنامه درسی در آموزش عادی تفاوت دارد. با توجه به تنوع و گستردگی دانش آموزان با نیازهای ویژه، آموزش و آگاهی معلمان از شرایط خاص آن ها از اهمیت ویژه ای برخوردار است (Arias et al., 2020). به همین دلیل، یکی از دغدغه های نظام آموزشی، آگاهی معلمان از ویژگی های این گروه از دانش آموزان، رشد و توسعه نظام آموزشی و کیفیت بخشی به آموزش این فراگیران است (Rutten, 2021). معلمان دانش آموزان با نیازهای ویژه به علت شرایط خاص آموزشی که در آن فعالیت می کنند، وظایفی دشوارتری دارند. در سند تحول بنیادین نیز به تفاوت های فردی و انعطاف در برنامه ها و امکانات، به ویژه در حوزه طراحی محتوا و تربیت نیروی انسانی کارآمد برای آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه تأکید شده است. آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه، حوزه ای تخصصی است که در چندین رشته علمی به ویژه روان شناسی، جامعه شناسی، پزشکی و مددکاری اجتماعی ریشه دارد. آموزش ویژه زمانی می تواند مؤثر باشد که مربیان در اولین فرصت، ناتوانی دانش آموز را شناسایی کنند و آموزش ویژه اثربخشی را در محیط با کمترین میزان محدودیت ارائه نمایند (Brownell et al., 2020).

آموزش ویژه به معنی آموزش طراحی شده ویژه ای است که نیازهای غیرمعمولی دانش آموزان با نیازهای ویژه را برآورده می سازد و احتمال می رود که این دانش آموزان به مواد آموزشی، تکنیک های تدریس، تجهیزات و

1. Student With Special Needs
2. Intellectual Disorders
3. Learning Disorders
4. Attention Deficit Hyperactivity Disorder
5. Emotional And Behavioral Disorders
6. Autism Spectrum Disorders
7. Communication Disorders
8. Hearing Impairment
9. Visual Impairment
10. Multiple And Severe Disabilities
11. Physical Disability
12. Giftedness

یا تسهیلات ویژه‌ای نیاز داشته باشد. آموزش ویژه می‌تواند کنترل دقیق‌تری بر آهنگ یادگیری دانش‌آموز، میزان فشردگی محتوای درس، آموزش مداوم، ساختار آموزش، نحوه تقویت دانش‌آموز، نسبت معلم به شاگرد، اجرای برنامه درسی، نظارت بر آموزش و ارزیابی داشته باشد (Ashori & Jalil-Abkenar, 2016). اگرچه فرصت‌های آموزشی برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه ارتقای قابل توجهی داشته است، اما نگرانی‌هایی درباره مهارت معلمانی که با این گروه از دانش‌آموزان کار می‌کنند وجود دارد (Cooc, 2019). دانشجو معلمان رشته آموزش کودکان با نیازهای ویژه با مفاهیم و اصطلاحات تخصصی و نظریه‌های مربوط به گروه‌های مختلف دانش‌آموزان با نیاز ویژه آشنا می‌شوند (Arias et al., 2020) تا بتوانند به اهداف اصلی آموزش این کودکان برسند (Goldhaber, 2019). سازماندهی و سازگاری مفاهیم برای فراگیری‌ها، توانایی‌ها، علاقه‌مندی‌ها و سبک‌های مختلف یادگیری دارند (Jeffery et al., 2023) نقش مهمی از دانش حرفه‌ای یک معلم را شامل می‌شود (Hornby, 2012). بنابراین خلق فرصت‌های یادگیری با توجه به ویژگی‌های دانش‌آموزان با نیازهای ویژه که در آن امکان دستیابی به شایستگی‌های مورد انتظار در نظام آموزشی را فراهم کند اهمیت خاصی دارد (Holmqvist & Lelinge, 2020) و کمبودها در حوزه آموزش معلمان با صلاحیت در حوزه تخصصی، پیامدهای نامطلوبی برای آموزش این گروه از کودکان برجای می‌گذارد (Jeffery, 2020).

بهبود صلاحیت معلمان برای پاسخگویی به نیازهای آموزشی دانش‌آموزان با نیازهای خاص آموزشی یک مؤلفه اساسی برای پیشبرد اهداف آموزش است. تجربه تدریس دانشجو معلمان تأثیر مثبتی بر نتایج یادگیری دانش‌آموزان خواهد داشت (O'Brien et al., 2023). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که معلمان باتجربه اغلب برای مدیریت و پویایی کلاس درس، انطباق یادگیری با یادگیرندگان متفاوت مجهزتر هستند و دستورالعمل‌های متناسب‌تر ارائه می‌دهند (Alquraini & Gut, 2012). معلمان با درک عمیق‌تری از نیازهای منحصر به فرد دانش‌آموز خود، مهارت‌های آموزشی و سازشی را در اختیار آن‌ها قرار می‌دهند (Anthony & Maria Cristina, 2023). سرمایه‌گذاری در برنامه‌های ظرفیت‌سازی برای معلمان، مدارس و سیستم‌های آموزشی می‌تواند شرایط حمایتی لازم را برای دانش‌آموزان تضمین کند (Tahmasabi et al., 2023) و ارائه حمایت مناسب از دانش‌آموزان با نیازهای ویژه مزایای بلندمدتی هم برای این افراد و هم برای جامعه به همراه دارد (Azizi et al., 2024). دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه که حمایت مناسب برای تکمیل تحصیلات، دستیابی به نتایج تحصیلی بهتر و لذت بردن بیشتر از تحصیل را تجربه می‌کنند آینده بهتری خواهند داشت و به تبع آن چشم‌انداز اشتغال مناسب‌تری را در پی دارند (Faraji et al., 2023). این امر نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری در برنامه‌های ظرفیت‌سازی معلمان می‌تواند به نتایج مثبتی منجر شود.

پژوهش‌هایی در راستای شناسایی چالش‌ها و بهبود شایستگی حرفه‌ای معلمان انجام شده است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. عزیزی و همکاران (Azizi et al., 2024) در پژوهشی به مطالعه پدیدارشناسانه برنامه درسی مهارت‌آموزی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه پرداختند. نتایج این پژوهش موجب شناسایی هشت مقوله و سی و سه زیرمقوله مورد نیاز در برنامه درسی مهارت‌آموزی شد. در نتیجه بر ضرورت توجه به نظر معلمان به منظور غنی‌سازی برنامه درسی مهارت‌آموزی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی در راستای توجه به مداخلات تربیتی تأکید گردید. فرجی و همکاران (Faraji et al., 2023) در پژوهشی به شناسایی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی پرداختند. نتایج حاکی از شناسایی مولفه‌های تعامل مثبت و حمایتی، ایجاد امید، کنترل هیجانات و استرس، و بهبود نگرش‌ها و مهارت‌ها بود. یاری دهنوی و اسدپور (Yari Dehnavi & Asadpour, 2021) در پژوهش خود به بررسی چالش‌های دانشگاه فرهنگیان از منظر دانشجو معلمان انجام دادند. نتایج این پژوهش به نُه چالش اصلی و سی و هفت چالش فرعی اشاره داشت که بر ضرورت رفع این

چالش‌ها تأکید ویژه‌ای شد. در پژوهش دیگری رستمی و همکاران (Rostami et al., 2021) به بررسی چالش‌های دانشگاه فرهنگیان و ارائه راهکار در جهت تربیت معلم پرداختند. نتایج این پژوهش به دسته‌بندی عوامل انسانی و غیرانسانی منجر شد که با بررسی و مطالعه متولیان امر آموزش و برنامه‌ریزان نظام آموزش در دانشگاه فرهنگیان می‌توان چالش‌های وابسته در حوزه عوامل انسانی را رفع نمود و موجب ارتقای سطح کیفی آموزش شد. نتایج پژوهش فجری و جوهری (Fajri & Jauhari, 2024) نشان داد که تغییر در نگرش افراد جامعه، بهبود در آموزش معلمان و فراهم کردن امکانات مناسب نقش بسیار موثری بر افزایش کیفیت آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه دارد. دوناس و همکاران (Donath et al., 2023) در پژوهشی به بررسی تأثیر آموزش معلمان بر کیفیت تدریس پرداختند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که آموزش معلمان می‌تواند کیفیت آموزش را برای کودکان با نیازهای ویژه بهبود بخشد. نتایج پژوهش کوشواها و سینگ (Kushwaha & Singh, 2023) به تمرکز برنامه‌های تربیت معلم بر انتقال دانش عملی و مهارت‌های مربوط به آموزش دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه اهمیت ویژه‌ای داد که می‌تواند به طور قابل ملاحظه‌ای اعتماد معلمان را نسبت به توانایی این گروه از دانش‌آموزان افزایش دهد. در نتیجه، سرمایه‌گذاری در توسعه حرفه‌ای معلمان برای بهبود دانش و مهارت‌های آن‌ها بسیار مهم است و باعث ارتقای کیفیت آموزشی و تضمین موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان خواهد شد. آمنستی و همکاران (Amnesti et al., 2023) در پژوهشی به بررسی سیاست‌ها و چالش‌های آموزش افراد با نیازهای ویژه پرداختند. یافته‌های این پژوهش شامل مقوله‌های شناخت ویژگی‌های دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، آگاه‌سازی معلمان و برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای آن‌ها می‌شد. پژوهش یوونو و اوکچ (Yuwono & Okech, 2021) نشان داد که مسئولان حیطه برنامه‌ریزی آموزشی باید از آموزش و بازآموزی بیشتر معلمان دارای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه حمایت کنند. یافته‌های پژوهش اقتصادی (Eghtesadi, 2018) حاکی از آن بود که وضعیت انگیزشی و دلایل بی‌انگیزگی برخی دانش‌جومعلمان در دانشگاه فرهنگیان به دلیل عدم علاقه اولیه به معلمی، عدم آشنایی با دوره دبیری یا آموزش زبان انگلیسی قبل از انتخاب رشته، محیط و فضای دلسردکننده، امنیت شغلی، ویژگی‌های خاص دانشگاه از قبیل عدم وجود امکانات کافی و محدودیت‌های مقررات و سخت‌گیری استادان است. علاوه بر این، نتایج پژوهش لیکوکو و همکاران (Likoko et al., 2013) نشان داد که کیفیت آموزش معلمان بیش از هر عامل دیگری به پیشرفت دانش‌آموزان کمک می‌کند. بنابراین، برای ارتقای کیفیت آموزش، باید بیشتر بر معلمان و جنبه‌هایی که بر کار آن‌ها در مدارس تأثیر می‌گذارد، تمرکز کرد.

با توجه به پیشینه‌های پژوهشی مشخص شد که پژوهش‌های کمی در زمینه بررسی چالش‌های موجود دانش‌جومعلمان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه انجام شده و خلاء پژوهشی در این حوزه آشکار است. تأکید بر صلاحیت حرفه‌ای معلمان در تدریس، فعال‌سازی دانش‌آموزان در یادگیری و نقش هدایتگر معلمان در آموزش به عنوان عنصر مهم آموزش بسیار مهم است. علاوه بر این، ویژگی‌ها و شرایط دانش‌آموزان با نیازهای ویژه ایجاب می‌کند که معلمان و مربیان آن‌ها به صورت تخصصی و در چارچوب آموزش ویژه با آن‌ها همکاری کنند. این مساله ضرورت کار این گروه از معلمان و مربیان را برجسته‌تر می‌کند. زیرا با این که معلمان دانش‌آموزان با نیازهای ویژه با هدف کمک به دانش‌آموزان برای تبدیل شدن به اعضای مولد جامعه کار خود می‌کنند، اما در تدریس و مدیریت با چالش‌های بزرگی مواجه هستند. در همین راستا، ضرورت و اهمیت شناسایی چالش‌های موجود و پیش‌روی دانش‌جومعلمان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه به دلیل نقشی که در آموزش دانش‌آموزان دارند، بسیار موثر است. پس آنچه که ضرورت و اهمیت این پژوهش و خلاء پژوهشی در این زمینه را آشکار می‌کند این است که هیچ پژوهشی یافت نشد چالش‌های موجود و پیش‌روی دانش‌جومعلمان رشته

آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه را بررسی کرده باشد در حالی که بر اساس شناسایی این چالش‌ها می‌توان برنامه‌های مداخلاتی مبتنی بر شواهد را تدوین کرد و موانع آموزشی را کاهش داد. بنابراین، سوال اصلی پژوهش حاضر این است که چالش‌های موجود و پیش‌روی دانش‌جو معلمان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه چیست؟

روش پژوهش

این پژوهش بر اساس رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی توصیفی انجام شد. این روش پژوهشی شامل بررسی، تحلیل و توصیف مستقیم یک پدیده می‌شود. جامعه پژوهش حاضر شامل دانش‌جو معلمان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در دانشگاه فرهنگیان اصفهان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ می‌شد که ۸۴ نفر بودند. نمونه پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند از بین این دانشجویان انتخاب شد. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه کیفی نیمه‌ساختاریافته استفاده شد و داده‌ها بعد از مصاحبه با ۱۳ نفر به اشباع رسید. لازم به ذکر است که شرکت‌کنندگان دختر بودند. ملاک‌های ورود به پژوهش شامل داوطلب بودن برای شرکت در پژوهش و تحصیل در دوره کارشناسی در رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه می‌شد. ملاک‌های خروج شرکت‌کنندگان نیز عدم تمایل به ادامه مصاحبه بود.

ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته بود و تجربه زیسته شرکت‌کنندگان از این طریق جمع‌آوری شد. هر مصاحبه حدود ۴۵ دقیقه طول کشید. در ابتدا، هدف پژوهش به همه شرکت‌کنندگان توضیح داده شد و آن‌ها اطمینان پیدا کردند که نام و سایر اطلاعات آن‌ها محرمانه است و از اطلاعات بدون ذکر نام و به صورت کلی برای پژوهش استفاده می‌شود. علاوه بر این، به آن‌ها توضیح داده شد که شرکت در پژوهش حاضر اختیاری است و هیچ گونه پیامد ناگوار روانی و عاطفی و هزینه مالی برای آن‌ها ندارد. در ضمن، شرکت‌کنندگان این اختیار را داشتند و آزاد بودند تا در صورت عدم تمایل به مشارکت در طی پژوهش از ادامه همکاری خودداری نمایند. پس از هماهنگی و برقراری ارتباط مناسب با دانش‌جو معلمان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، برای بررسی تجربه زیسته آن‌ها از این سوال کلی و نیمه ساختاریافته استفاده شد که «چالش‌های موجود و پیش‌روی رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه را توضیح دهید». در صورت وجود پاسخ‌های ناقص و کوتاه یا ابهام در پاسخ‌ها از سوال‌های دیگری جهت ترغیب آن‌ها برای توضیح بیشتر استفاده شد تا تجربیات خود را به صورت دقیق بیان کنند. در این روش تجارب دانش‌جو معلمان بررسی شد تا از واکاوی این تجربیات، چالش‌های این رشته شناسایی شود و بتوان از نتایج آن مداخله‌های موثرتری در آینده در رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه تدارک نمود. بعد از اشباع نظری داده‌ها جهت تحلیل اطلاعات به دست آمده، از روش کلایزی استفاده شد.

روش کلایزی هفت مرحله دارد که مرحله اول و دوم به ترتیب شامل بررسی دقیق همه توصیف‌ها و استخراج عبارات و جمله‌های مرتبط با پدیده موردنظر می‌شود. مرحله سوم و چهارم به مفهوم‌بخشی به جملات استخراج شده و مرتب کردن عبارات یا مفاهیم مشترک شرکت‌کنندگان در طبقه‌های خاص مربوط است. مرحله پنجم شامل تبدیل همه عقاید استنتاج شده به توصیف‌های جامع و کامل می‌شود. مرحله ششم و هفتم نیز به ترتیب به تبدیل توصیف‌های کامل درباره یک پدیده به یک توصیف واقعی مختصر و اعتباربخشی نهایی مربوط است. از قابلیت اطمینان و ملاک‌های اعتبار برای اعتباربخشی نهایی استفاده شد (Emami et al., 2011). برای بررسی قابلیت اعتماد که جایگزین پایایی و روایی است، از شاخص‌های قابلیت اعتبار، قابلیت تأیید و اطمینان‌پذیری استفاده گردید. اعتماد به واقعی بودن اطلاعات هر مصاحبه بیانگر قابلیت اعتبار یا باورپذیری

است. برای بررسی قابلیت تأیید، اطلاعات هر مصاحبه پس از تحلیل در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت و اصلاحات لازم بر اساس نظرات آنان صورت گرفت. به این ترتیب، از سوگیری پرهیز گردید و شاخص عینیت در پژوهش رعایت شد. برای ملاک اطمینان‌پذیری، از ثبت داده‌ها و نظر سه متخصص روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی دارای تجربه کاری بیش از پنج سال با والدین دارای فرزند با نیازهای ویژه استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

در جدول ۱، اطلاعات دموگرافیک شرکت‌کنندگان در پژوهش حاضر مانند جنسیت، وضعیت تاهل، سن، ترم تحصیلی و محل زندگی آن‌ها آمده است.

جدول ۱. مشخصات جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان در پژوهش

شرکت‌کننده	جنسیت	تاهل	سن	ترم تحصیلی	محل زندگی
اول	خانم	متاهل	۲۱	سوم	شهر اصفهان
دوم	خانم	مجرد	۲۲	سوم	نجف‌آباد
سوم	خانم	مجرد	۲۰	پنجم	مبارکه
چهارم	خانم	مجرد	۲۰	سوم	شاهین‌شهر
پنجم	خانم	مجرد	۲۳	سوم	کاشان
ششم	خانم	مجرد	۲۲	سوم	خوراسگان
هفتم	خانم	مجرد	۲۳	سوم	زرین‌شهر
هشتم	خانم	مجرد	۲۲	پنجم	شهر اصفهان
نهم	خانم	متاهل	۲۲	پنجم	خمینی‌شهر
دهم	خانم	مجرد	۲۱	سوم	گزن و برخوار
یازدهم	خانم	متاهل	۲۱	سوم	سمیرم
دوازدهم	خانم	مجرد	۲۰	سوم	دهاقان
سیزدهم	خانم	مجرد	۲۱	سوم	لنجان

اطلاعات دموگرافیک شرکت‌کنندگان در جدول ۱ گزارش شده است. تجربه‌های دست اول این افراد از طریق مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختار یافته استخراج و ضبط شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش هفت مرحله‌ای کلاسیک انجام شد. مرحله اول شامل توصیف شرکت‌کنندگان درباره چالش‌های موجود و پیش‌روی دانش‌جو معلمان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه بود که اظهارات مصاحبه‌شوندگان ثبت شد. در مرحله دوم عبارت‌های بنیادی و مرتبط با پدیده مورد نظر از طریق خط کشیدن زیر موضوعات مهم استخراج گردید. سپس معنا و مفهوم بنیادی هر عبارت مشخص شد و مفهوم‌سازی و کدبندی صورت گرفت. در مرحله بعد مفاهیم مشترک گروه‌ها طبقه‌بندی شد و به منظور بررسی مقوله‌ها از نظارت فردی دارای تجربه تحقیق کیفی در کلیه مراحل پژوهش استفاده شد. از متخصص دیگری که دارای تجربه تحقیق کیفی و آشنا به چالش‌های رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه بود جهت بررسی مقوله‌های اصلی و زیرمقوله‌ها استخراج شده کمک گرفته شد. علاوه بر این، از نظر سه مشارکت‌کننده برای تدوین نهایی مقوله‌ها و زیر مقوله‌ها استفاده گردید و در آخر با ترکیب کلیه نظرات استنتاج شده یک توصیف کامل از جنبه‌ها به دست آمد. از قابلیت اطمینان و ملاک‌های اعتبار برای اعتباربخشی نهایی استفاده شد. یکی از این راهبردها بازنگری صاحب‌نظران در حوزه پژوهش‌های کیفی

بود که نظرات تکمیلی و اصلاحی آنان در نظر گرفته شد. همچنین از بازنگری مشارکت‌کنندگان استفاده شد و کدگذاری‌ها در اختیار آنان قرار گرفت و بازخوردهای آنان مورد توجه واقع شد. به این ترتیب، مقوله‌های اصلی و فرعی از طریق کدگذاری مشخص شدند. در حقیقت، اطلاعات حاصل از مصاحبه با شرکت‌کنندگان با استفاده از کدگذاری باز تحلیل گردید و زیرمقوله‌ها و مقوله‌های اصلی تجربه دانش‌جو معلمان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه استخراج شد که نتیجه آن در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲. شواهد، زیرمقوله‌ها و مقوله‌های اصلی استخراج شده از مصاحبه‌ها

شواهد	زیرمقوله‌ها	مقوله‌های اصلی
- سایر افراد نگرش مناسبی نسبت به این رشته ندارند و همین باعث اذیت شدن دانشجویان این رشته می‌شود. - این رشته در فرهنگ برخی از شهرها درک نشده و باعث پایین آمدن ارزش این رشته شده است. - رشته ما در جامعه بد جا افتاده و افراد فکر می‌کنند رشته پیش‌پا افتاده‌ای است و برای آن ارزش قایل نیستند. - آموزش و پرورش استثنایی اطلاع‌رسانی‌های لازم در مورد این گروه از افراد را انجام نداده است. - برخی مردم رفتن دانش‌آموزان به چنین مدرسی را عیب می‌دانند. - مردم نسبت به این گروه از دانش‌آموزان نگاه ترحم‌آمیزی دارند. - دیدگاه‌های نامناسبی درباره این رشته و این گروه از دانش‌آموزان وجود دارد. - اطرافیان واکنش درستی نسبت به این گروه و رشته نیاز ویژه ندارند. - متقاعد کردن اطرافیان نسبت به تخصصی بودن این رشته سخت است. - رشته ما در میان مردم جامعه تا حدی ناشناخته است. - همیشه مجبورم در مورد رشته‌ام به دیگران توضیح بدهم تا دید مردم را تغییر بدهم. - این رشته به خوبی در فرهنگ شهر ما جا نیافتاده و بعضی‌ها این رشته را مسخره می‌کنند. - افکار غلطی در مورد این رشته و این گروه کودکان وجود دارد.	نگرش نامناسب درباره رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه	مقوله‌های اصلی
- دیدگاه‌های نامناسبی نسبت به دانش‌آموزان با نیازهای ویژه - عدم فرهنگ‌سازی مناسب درباره رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه	نگاه نامناسب نسبت به دانش‌آموزان با نیازهای ویژه	اصلاح نگرش‌ها
- بیشتر واحدهای درسی نظری است و شرایط کار عملی در مواجهه با این کودکان کم است. - دوره‌های کارگاهی در این رشته نیست. - محتوای ضعیف و غیر کاربردی در این رشته زیاد است. - ما نباید بیشتر درس‌ها را تئوری بخوانیم باید بیشتر عملی کار شود. - اکتفا به کتاب درسی کافی نیست. - کارگاه‌های آموزشی کم است.	نیاز به دروس تخصصی	توسعه دانش محتوایی و تخصصی
	نیاز به کارگاه آموزشی	مهیا نمودن فرصت تجربه عملی

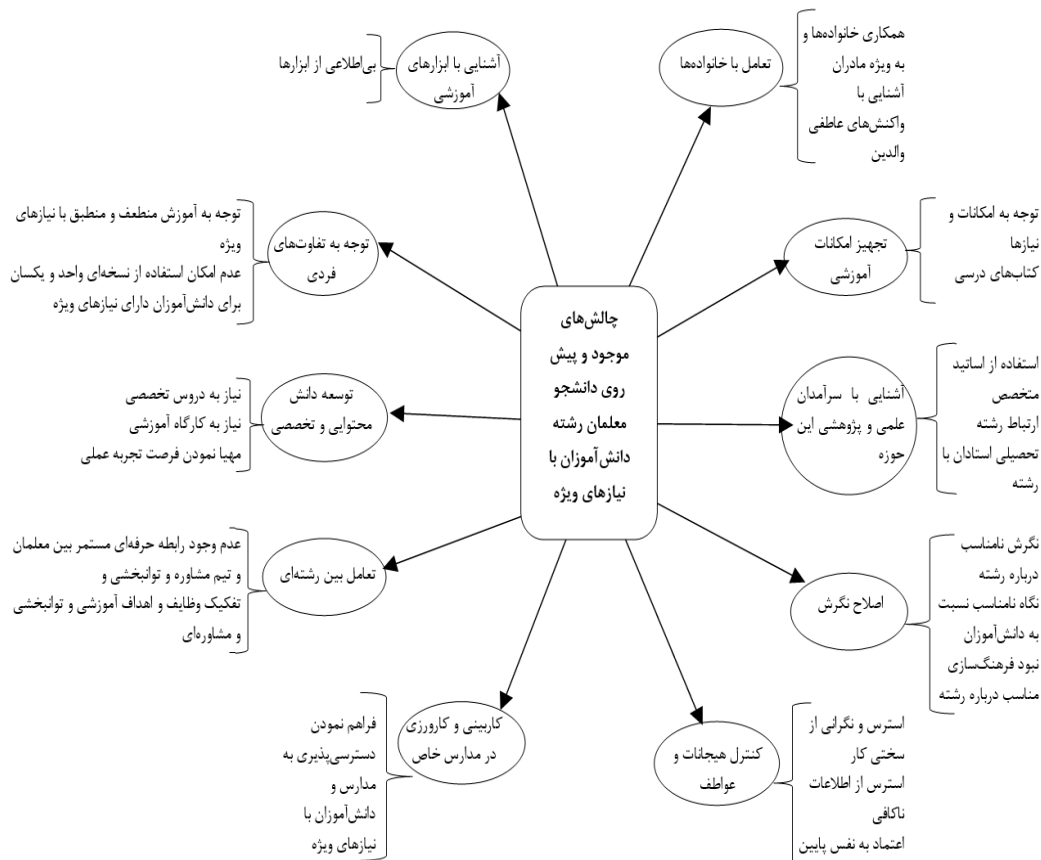

		- برخی دروس اصلا به درد رشته موردنظر نمی‌خورد. - برخی دروس کاربردی نیست.
استفاده از اساتید متخصص	ارتباط رشته تحصیلی استادان با رشته موردنظر	- تخصص برخی اساتید در این رشته کم است. - دروس تخصصی را به استادها با رشته نامرتبط می‌دهند.
		- برخی از اساتید در مورد این رشته سواد و تخصص کافی ندارند. - متخصصین و افراد کارآمد در این رشته تخصصی کم است. - مصاحبه با اساتید به نام این رشته را بسیار نیاز داریم.
تجهیزات و امکانات آموزشی	توجه به امکانات و نیازها کتاب‌های درسی	- امکانات مربوط به این رشته کم است. - توجه کافی به نیازهای دانشجویان این رشته نمی‌شود. - به کتاب‌های درسی و محتوای آموزشی گروه‌های مختلف دانش‌آموزان با نیازهای ویژه دسترسی محدودی است. - دسترسی به کارپوشه‌های این دانش‌آموزان محدود است.
		- دسترسی به نمونه‌های کافی برای ارتباط برقرار کردن وجود ندارد. - مدارس گروه‌های با نیازهای ویژه کم است. - باید با مراکز نگهداری کودکان استثنایی آشنا شویم. - دسترسی مناسبی به مدارس استثنایی وجود ندارد. - شرایط بازدید از مدارس استثنایی و دردسر هماهنگی با این مدارس از طرف دانشگاه بسیار سخت است.
کنترل هیجانات و عواطف	استرس و نگرانی از سختی کار استرس از اطلاعات ناکافی اعتماد به نفس پایین	- بعد از قبولی نگران عدم توانایی در کار با این دانش‌آموزان را داشتم. - از این که نمی‌دانستم قرار است بعدا با کدام گروه کار کنم استرس و نگرانی داشتم. - ترس از این که وقتی در محیط کار قرار بگیرم نتوانم با این میزان آموخته با دانش‌آموزان ارتباط برقرار کنم در من وجود دارد. - مشخص نبودن نوع دانش‌آموزانی که باید به آنها آموزش دهم باعث نگرانی است. - از روبه‌رو شدن با موقعیت‌های سخت استرس دارم. - طریقه برخورد و آموزش با این دانش‌آموزان را به خوبی یاد نگرفتم و همین برایم استرس‌زا است.
		- آشنایی کاملی با ابزارهای مورد نیاز گروه‌های مختلف استثنایی نداریم. - در دانشگاه دستگاه پرکینز و عصای نابینایان وجود ندارد. - نحوه کار سمک و دستگاه کاشت حلزون را نمی‌دانم.
آشنایی با ابزارها	بی‌اطلاعی از ابزارهای آموزشی و توانبخشی	- من درباره نحوه ارتباط با والدین این گروه از دانش‌آموزان نگرانی زیادی دارم.

آشنایی با واکنش‌های عاطفی والدین	- نمی‌دانم با واکنش‌های منفی خانواده و اطرافیان این دانش‌آموزان چگونه برخورد کنم.
توجه به آموزش منطقی و منطبق با نیازهای ویژه	- مدیریت کلاس چندپایه را بلد نیستم.
عدم امکان استفاده از نسخه‌ای واحد و یکسان برای دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه	- مدیریت کلاسی که دانش‌آموزان آن مشکلات رفتاری دارند از نگرانی‌های من است.
توجه به تفاوت‌های فردی	- کنترل دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در ساعت‌های تفریح از دغدغه‌های من است.
عدم وجود رابطه حرفه‌ای مستمر بین معلمان و تیم توانبخشی	- از این که دانش‌آموزان با نیازهای ویژه را به چه متخصصی ارجاع بدهیم اطلاعات جامعی نداریم.
تفکیک وظایف و اهداف آموزشی و توانبخشی	- نمی‌دانیم کادر توانبخشی وظیفه‌اش چیست.
تعامل بین رشته‌ای	- نمی‌دانم آیا من باید کارهای توانبخشی را انجام دهم.

با توجه به جدول ۲، اولین مقوله اصلی اصلاح نگرش‌ها است که سه مقوله فرعی نگرش نامناسب درباره رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، نگاه نامناسب نسبت به این دانش‌آموزان و عدم فرهنگ‌سازی مناسب درباره این رشته را دربرمی‌گیرد. دومین مقوله اصلی توسعه دانش محتوایی و تخصصی است که سه مقوله فرعی نیاز به دروس تخصصی، نیاز به کارگاه آموزشی و مهیا نمودن فرصت تجربه عملی را دربرمی‌گیرد. سومین مقوله اصلی آشنایی با سرآمدان علمی و پژوهشی این حوزه است که دو مقوله فرعی استفاده از اساتید متخصص و ارتباط رشته تحصیلی استادان با رشته را شامل می‌شود. چهارمین مقوله اصلی تجهیز امکانات آموزشی است که دو مقوله فرعی توجه به امکانات و نیازها و کتاب‌های درسی را دربرمی‌گیرد. پنجمین مقوله اصلی کاربرینی و کارورزی در مدارس استثنایی است که یک مقوله فرعی فراهم نمودن دسترسی‌پذیری به مدارس و دانش‌آموزان با نیازهای ویژه را شامل می‌شود. ششمین مقوله اصلی کنترل هیجانات و عواطف است که سه مقوله فرعی استرس و نگرانی از سختی کار، استرس از اطلاعات ناکافی و اعتماد به نفس پایین را دربرمی‌گیرد. هفتمین مقوله اصلی آشنایی با ابزارها است که یک مقوله بی‌اطلاعی از ابزارهای آموزشی و توانبخشی را دربرمی‌گیرد. هشتمین مقوله اصلی تعامل با خانواده‌ها است که دو مقوله همکاری خانواده‌ها و به‌ویژه مادران و آشنایی با واکنش‌های عاطفی والدین را شامل می‌شود. نهمین مقوله اصلی توجه به تفاوت‌های فردی است که دو مقوله توجه به آموزش منطقی و منطبق با نیازهای ویژه و عدم امکان استفاده از نسخه‌ای واحد و یکسان برای دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه را دربرمی‌گیرد. دهمین مقوله اصلی تعامل بین رشته‌ای است که دو مقوله عدم وجود رابطه حرفه‌ای مستمر بین معلمان و تیم توانبخشی و همچنین تفکیک وظایف و اهداف آموزشی و توانبخشی را شامل می‌شود. ده مقوله اصلی و زیرمقوله‌ها در مدل مفهومی زیر ارائه شده است.

شکل ۱. مدل مفهومی چالش‌های موجود و پیش‌روی دانش‌جومعلم‌ان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه

با توجه به مدل مفهومی بالا، مقوله‌های اصلی اثرگذار در رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه که می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در کیفیت آموزش دانش‌جومعلم‌ان این رشته داشته باشد مشخص شده است. بنابراین بستری که امکان رسیدن به حداکثر شایستگی‌های مذکور ایجاد شود، از اولویت‌های برنامه درسی این رشته در دانشگاه فرهنگیان است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف واکاوی چالش‌های موجود و پیش‌روی دانش‌جومعلم‌ان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه انجام شد. در این پژوهش ادراک دانش‌جومعلم‌ان در این زمینه کشف و مورد بررسی قرار گرفت. از طریق مصاحبه‌های کیفی با مشارکت‌کنندگان به آشکارسازی لایه‌های پنهان در این حوزه پرداخته شد و چالش‌ها مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از مصاحبه با دانشجویان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه پس از استخراج موضوعی منجر به شناسایی ده مقوله اصلی اصلاح نگرش‌ها، توسعه دانش محتوایی و تخصصی، آشنایی با سرآمدان علمی و پژوهشی این حوزه، تجهیز امکانات آموزشی، کاربینی و کارورزی در مدارس استثنایی، کنترل هیجانات و عواطف، آشنایی با ابزارهای آموزشی، تعامل با خانواده‌ها، توجه به تفاوت‌های فردی و تعامل بین رشته‌ای شد. این مقوله‌ها نیز بیست و یک زیرمقوله با عنوان نگرش نامناسب درباره رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، نگاه نامناسب نسبت به دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، عدم فرهنگ‌سازی مناسب درباره رشته آموزش

دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، نیاز به دروس تخصصی، نیاز به کارگاه آموزشی، مهیا نمودن فرصت تجربه عملی، استفاده از اساتید متخصص، ارتباط رشته تحصیلی استادان با رشته، توجه به امکانات و نیازها، کتاب‌های درسی، فراهم نمودن دسترسی‌پذیری به مدارس و دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، استرس و نگرانی از سختی کار، استرس از اطلاعات ناکافی، اعتماد به نفس پایین، بی‌اطلاعی از ابزارها، همکاری خانواده‌ها و به‌ویژه مادران، آشنایی با واکنش‌های عاطفی والدین، توجه به آموزش منطقی و منطبق با نیازهای ویژه، عدم امکان استفاده از نسخه‌ای واحد و یکسان برای دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه، عدم وجود رابطه حرفه‌ای مستمر بین معلمان و تیم توانبخشی و تفکیک وظایف و اهداف آموزشی و توانبخشی را دربر می‌گرفتند.

یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج پژوهش فرجی و همکاران (Faraji et al., 2023) مبنی بر شناسایی مولفه‌های تعامل مثبت، ایجاد امید، کنترل هیجانات، بهبود نگرش‌ها و مهارت‌ها، رستمی و همکاران (Rostami et al., 2021) در راستای دسته‌بندی عوامل انسانی و غیرانسانی برای ارتقای سطح کیفی آموزش؛ و فجری و جوهری (Fajri & Jauhari, 2024) در خصوص تغییر نگرش افراد جامعه، بهبود آموزش معلمان و فراهم کردن امکانات مناسب برای بهبود کیفیت آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه همسو بود. علاوه بر این، یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج پژوهش کوشوها و سینگ (Kushwaha & Singh, 2023) در خصوص تمرکز برنامه‌های تربیت معلم بر انتقال دانش عملی و مهارت‌های مربوط به آموزش دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه؛ امنستی و همکاران (Amnesti et al., 2023) مبنی بر شناسایی مقوله‌های شناخت ویژگی‌های دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، آگاه‌سازی معلمان و برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای آن‌ها؛ و اقتصادی (Eghtesadi, 2018) در راستای عدم علاقه اولیه به معلمی، محیط و فضای دلسردکننده، امنیت شغلی و ویژگی‌های خاص دانشگاه از قبیل عدم وجود امکانات کافی همسو بود.

برای تبیین این یافته پژوهش می‌توان عنوان کرد که رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه رشته‌ای تخصصی است و تحولات علمی در این زمینه بر خاص بودن این رشته تحصیلی در دانشگاه فرهنگیان و اهمیت کیفیت برنامه درسی دانش‌جو معلمان این رشته می‌افزاید (Rostami et al., 2021). بخش عمده‌ای از نیازهای تحصیلی دانشجویان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه باید در چارچوب دانشگاه فرهنگیان ارائه شود، بنابراین اصلاح نظام تربیت معلم و غنی‌سازی محتوای آموزشی و تخصصی مربوط به این حوزه ضروری است (Faraji et al., 2023). یافته‌های مطالعه حاضر با یافته‌های پژوهش رستمی و همکاران (Rostami et al., 2021) مبنی بر بررسی چالش‌های پیش‌روی دانشگاه فرهنگیان و ارائه راهکار در جهت تربیت معلم و یافته‌های پژوهش یاری دهنوی و اسدپور (Yari Dehnavi & Asadpour, 2021) مبنی بر چالش‌های پیش‌روی دانشگاه فرهنگیان در تربیت معلمان مصلح اجتماع از منظر دانش‌جو معلمان همسو است. چرا که بررسی و رفع موانعی از جمله بالا بردن کیفیت آموزشی، اهمیت درس کارورزی و بازانندیشی در نحوه ارائه آن، ارائه دروس مرتبط با رشته و ارزیابی جدی دروس توسط اساتید متخصص از مهم‌ترین چالش‌ها در پژوهش‌های ذکر شده است که می‌تواند در ارتقای کیفیت آموزش نقش بسیار مهمی داشته باشد.

بخشی از یافته‌های پژوهش حاضر که بر کنترل هیجانات و استرس، اصلاح نگرش، آموزش مهارت‌های مورد نیاز برای برقراری ارتباط موثر با والدین اشاره دارد با نتایج پژوهش فرجی و همکاران (Faraji et al., 2023) مبنی بر شناسایی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی در نظام آموزش ویژه همسو است. در تبیین این یافته پژوهش می‌توان گفت تدریس کار پیچیده‌ای است که در آن معلم باید دانش عمیقی از موضوع داشته باشد و آن را در زمینه‌های مرتبط به کار گیرد. همچنین معلم باید از مهارت‌ها و تکنیک‌های مختلف ارائه مطالب، ارزیابی و ارائه بازخورد برای دانش‌آموزان استفاده کند. بنابراین، تدریس حرفه‌ای و موفق،

حاصل دانش و درک گسترده و عمیق موضوع، همراه با مهارت‌های مختلف در انتقال مطالب، توانایی مدیریت موقعیت و محیط آموزشی و نیز داشتن تجربه حرفه‌ای کافی است. در چنین شرایطی، معلمان باید بتوانند همسو با تحولات علمی و متناسب با نیازهای جامعه، توانایی‌های دانشی و روشی خود را ارتقاء داده و موقعیت‌های یادگیری متنوعی را برای کسب عادات و مهارت‌های یادگیری مادام‌العمر از سوی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه تدارک ببینند. کسب این توانایی برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه بیش از سایر دانش‌آموزان دارای اهمیت است؛ چرا که آنچه دانش‌آموز دارای نیازهای ویژه کسب می‌کند می‌تواند زندگی او را در بین مردم جامعه و در آینده تحت تأثیر تجربیات دوران تحصیل قرار دهد. نتایج این پژوهش در قالب مجموعه‌ای از ادراک‌های دانشجومعلم‌ان از چالش‌های موجود و پیش‌روی می‌تواند در زمینه سیاست‌گذاری آموزشی، ارزیابی صلاحیت حرفه‌ای و توانمندسازی معلمان در آموزش و پرورش استثنایی و همچنین در طراحی و تدوین برنامه‌های درسی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه مورد استفاده قرار گیرد. با توجه به این که شایستگی هر نظام آموزشی در گروی شایستگی معلمان است پس باید به چالش‌های موجود در آموزش ویژه اهمیت داد.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر این است که مقوله‌ها و زیرمقوله‌های پژوهش حاضر از طریق مصاحبه با دانشجومعلم‌ان دختر ترم سوم و پنجم در استان اصفهان به دست آمده است. شایسته است در تعمیم‌پذیری یافته‌ها احتیاط شود. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی از نظر دانشجومعلم‌ان پسر و دختر استفاده گردد، نمونه پژوهش شامل دانشجویان ترم‌های تحصیلی متفاوت و از استان‌های مختلف شود، علاوه بر این، به دیدگاه‌های والدین و متخصصان توجه گردد. پیشنهاد دیگر این که همین پژوهش با نمونه‌ای از معلمان با تجربه در حوزه آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه انجام شود. در پایان می‌توان از یافته‌های این پژوهش جهت کاهش چالش‌های آموزش و پرورش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در مدارس استثنایی و تدوین برنامه درسی موثرتر استفاده کرد.

مشارکت نویسندگان

مراحل پژوهش اعم از تدوین مبانی نظری، پیشینه پژوهش، تجزیه و تحلیل داده‌ها، تبیین یافته‌ها، ویرایش و بازنگری توسط نویسنده اول صورت گرفته است.

تشکر و قدردانی

از کلیه دانشجومعلم‌ان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه دانشگاه فرهنگیان اصفهان که در انجام پژوهش همکاری نموده‌اند قدردانی می‌گردد.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

منابع

- Alquraini, T., & Gut, D. (2012). Critical components of successful inclusion of students with severe disabilities. *International Journal of Special Education*, 27(1), 42-59. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ979712.pdf>
- Anthony, B. L., & Maria Cristina, L. L. (2023). Improving the ability of teachers to address the special educational needs of students through capacity-building program. *International Education Forum*, 1(2), 46-58. <https://doi.org/10.26689/ief.v1i2.5705>

- Amnesti, S. K. W., Muslim, J., Zulaichah, S., Noh, M. S. M., & Fitriyah, L. (2023). Higher education with disabilities policy: Ensuring equality inclusive education in Indonesia, Singapore and United States. *Journal of Human Rights, Culture and Legal System*, 3(3), 412–440. <https://doi.org/10.53955/jhcls.v3i3.135>
- Arias, V. B., Aguayo, V., Verdugo, M. A., & Amor, A. M. (2020). Differences in the support needs of children with developmental disabilities among groups of medical and behavioral needs. *Journal for Life and Environment*, 8, e9557. <https://doi.org/10.7717/peerj.9557>
- Ashori, M., & Jalil-Abkenr, S. S. (2016). Students with special needs and inclusive education. *Tehran: Roshd-e Farhang*. [In Persian]. <https://www.adinehbook.com/product/6007430901/>
- Azizi, M., Kazemi, S., & Pakmehr, H. (2023). Phenomenological study of the skills training curriculum of students with special needs; Prospective educational implicational implications. *Journal of Exceptional Children*, 24(1), 33–36. [In Persian]. <https://doi.org/10.52547/joec.24.1.23>
- Brownell, M. T., Jones, N. D., Sohn, H., & Stark, K. (2020). Improving teaching quality for students with disabilities: Establishing a warrant for teacher education practice. *Teacher Education and Special Education*, 43(1), 28–44. <https://doi.org/10.1177/0888406419880351>
- Cooc, N. (2019). Teaching students with special needs: International trends in school capacity and the need for teacher professional development. *Teaching and Teacher Education*, 83(2), 27–41. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2019.03.021>
- Donath, J. L., Lüke, T., Graf, E., Tran, U. S., & Götz, T. (2023). Does professional development effectively support the implementation of inclusive education? A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 35(1), 1–28. <https://doi.org/10.1007/s10648-023-09752-2>
- Eghtesadi, A. R. (2018). Motivation and its challenging factors among some ELT student teachers of farhangian University of Mashhad: A mixed-methods study. *Language and Translation Studies (LTS)*, 51(2), 113–137. [In Persian]. <https://doi.org/10.22067/lts.v51i2.70055>
- Emami Sigaroudi, A., Dehghan Nayeri, N., Rahnavard, Z., & Nouri, S. (2011). Qualitative research methodology. *Phenomenology*, 22(2), 56–63. [In Persian]. <http://hnmj.gums.ac.ir/article-1-161-en.html>
- Fajri, B. R., & Jauhari, M. N. (2024). Challenges and opportunities for special-needs children in elementary schools. *Journal of Pendidikan Sekolah Dasar*, 5(1), 1–8. <https://doi.org/10.37366/jpgsd.v5i01.4638>
- Faraji, M., Davaee, M., & Izadi, M. (2023). Identifying professional competencies of teachers of students with intellectual disabilities in the special education system of Iran. *International Journal of Knowledge Processing Studies (KPS)*, 3(4), 143–153. <https://doi.org/10.22034/kps.2023.381473.109>
- Goldhaber, D. (2019). Evidence-based teacher preparation: Policy context and what we know. *Journal of Teacher Education*, 70(2), 90–101. <https://doi.org/10.1177/0022487118800712>
- Hallahan, D. P., Pullen, P. C., & Kauffman, J. M. (2023). *Exceptional learners: An introduction to special education* (15th Ed.). Pearson Education, Inc. <https://www.amazon.com/Exceptional-Learners-Introduction-Special-Education-ebook/dp/B09STKPCL3>
- Holmqvist, M., & Lelinge, B. (2020). Teachers' collaborative professional development for inclusive education. *European Journal of Special Needs Education*, 36(5), 819–833. <https://doi.org/10.1080/08856257.2020.1842974>
- Hornby, G. (2012). Inclusive education for children with special educational needs: A critique of policy and practice in New Zealand. *Journal of International and Comparative Education*, 1(1), 52–60. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2011.598678>
- Jeffery, J., Force, C., & Cannon, J. G. (2023). Describing the professional development needs of preservice business education teachers. *The Journal of Research in Business Education*, 63(1), 49–60. <https://jrbe.nbea.org/index.php/jrbe/article/view/95>
- Jeffery, J. (2020). Delineating requirements, responsibilities, and expectations of current business education teachers. *Online Journal of Workforce Development and Education*, 10(1), 1–13. <https://opensiuc.lib.siu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1240&context=ojwed>

- Kushwaha, R. K., Singh, C. (2023). Building teacher capacity for inclusive education: A professional development model using technology and UDL. *International Journal of Religion Education and Law*, 2(2), 97–104. <https://doi.org/10.57235/ijrael.v2i2.499>
- Likoko, S., Mutsotso, S., & Nasongo, J. (2013). Tutor competence and its effect on quality of teacher preparation in emerging private primary teacher training colleges in Bungoma County-Kenya. *Journal of Education and Practice*, 4(2), 95-102. <https://www.iiste.org/Journals/index.php/JEP/article/view/4073>
- O'Brien, K. M., Nagro, S. A., Binkert, G. D., Szocik, K., & Gerry, M. (2023). Field experiences in special education teacher preparation: A review of the literature. *Teacher Education and Special Education. Online First*, 47(1), 088840642311776. <https://doi.org/10.1177/08884064231177662>
- Parane, F. E. (2023). Challenges and teaching methods for exceptional learners in science: Academic performance and teacher perspectives in an inclusive junior high school classroom. *International Journal of Academic and Practical Research*, 2(1), 45–58. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8031414>
- Rostami, A., Darya, A., Zahri, F., & Mortezaazadeh, P. (2021). Challenges facing Farhangian University and providing solutions for teacher training in the Islamic Republic of Iran. 8th National Conference on Positive Psychology Updates, Bandar Abbas, [In Persian]. <https://civilica.com/doc/1432951>
- Rutten, L. (2021). Toward a theory of action for practitioner inquiry as professional development in preservice teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 97(2), 103194. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2020.103194>
- Tahmasabi, M., Shasund Qaraqaei, S., & Mohammadi, F. (2023). Examining the challenges and opportunities of education for exceptional children. The first international conference of top teachers and leading schools in the third millennium, Bushehr. [In Persian]. <https://civilica.com/doc/2009186>
- Yari Dehnavi, M., & Asadpour, S. (2021). Challenges faced by Farhangian University in education of social reformer teachers from student teachers' perspective. *Research in Teaching*, 9(4), 253-224. [In Persian] https://trj.uok.ac.ir/article_62242.html?lang=en
- Yuwono, I., & Okech, J. B. (2021). The classroom impact of trained special needs education teachers in selected schools: An evaluation study. *Frontiers in Education*, 6, 630806. <https://doi.org/10.3389/educ.2021.630806>